

Het Tiendrecht in Putten

G.Buter

De *tiende* was oorspronkelijk een kerkelijke belasting waarbij men een tiende gedeelte van de opbrengst van de oogst en veestapel moest afstaan aan de kerk. In het Oude Testament wordt al gesproken over het betalen van tienden aan de tempel. De Romeinen brachten dit naar Europa en door Pepijn de Korte, de vader van Karel de Grote, werd dit in het Frankische Rijk ingevoerd (circa 735 na Chr.) De eerste tiendhouders waren de kerken die de opbrengsten verdeelden over de kerkgebouwen, de kerkdienaren en de armen. Dit werd algemeen geaccepteerd en er was nog weinig controverse. Later kwamen deze tiendrechten echter ook in grafelijke en wereldlijke handen en werden dan vaak verpacht of verhandeld. Toen kwamen de eerste strubbelingen want het werd door de tiendplichtige als onrechtvaardig beschouwd dat een tiendhouder er niets voor hoefde te doen maar wel het beste deel van de oogst kon kiezen. Dit gaf zoveel problemen dat het tiendrecht in 1909 is afgeschaft.

Schilderij van Pieter Brueghel de Jonghe
1618. *Betaling van de tienden.*

De tiendplichtigen hadden dus niet de vrije beschikking over de hele opbrengst van de oogst. Zij mochten slechts negentig procent van de oogst en het geboren vee zelf houden en tien procent was voor de tiendhouder. Weiland en boomgaarden vielen niet onder de tiendheffing. De tiende werd betaald in natura of met een vastgesteld bedrag.

De belangrijkste tiend in onze streken was de *korentiend*, (ook wel grove tiend genoemd). Deze gold voor haver, rogge, gerst, boekweit, enz. De gebruikers van tiendplichtig land moesten de oogst in garven opstellen, zonder ze uit te zoeken. Daarna moest hij de tiendhouder in kennisstellen en alles minstens 24 uur laten staan. De tiendhouder kwam met zijn tiendkar om zijn deel op te halen. Kwam de tiendhouder of tiendpachter (want de tienden werden vaak verpacht) niet opdagen dan kon de boer zijn deel opbergen, als hij het tiende deel van de oogst maar liet staan of bij de tiendpaal zette.

De *smalle krijtende tiend* rustte op de jongveestapel. Deze tiend betrof schapen, ganzen, varkens, kippen, bijen, enz. Om te voorkomen dat de tiendhouder steeds de mooiste exemplaren van het jongvee opeiste, mocht de tiendplichtige vaak een gedeelte opzij zetten waaruit niet mocht worden gekozen.

In Gelderland kwam het ook voor dat de boer, zijn vrouw en de oudste zoon alle lammeren mochten afzonderen die ze met hun drieën konden optillen en vasthouden zolang het schiften duurde.

Op alle mogelijke manieren werden de diertjes omhoog gehouden. Moeder ontfermde zich meestal over haar liefste potlammeren. Bij de biggetjes ging het ook zo, maar die konden door het vasthouden zo moorddadig schreeuwen dat hier de naam krijtende tiende vandaan kwam. Deze boer deed vier biggetjes in zijn hoed, maar dat was meestal niet toegestaan.

Door versnippering van de grond werden de percelen steeds kleiner, waardoor de tiendhouder van meerdere bij elkaar gelegen percelen één blok vormde, het tiendblok. Zo'n blok kon ook eenvoudiger worden verhandeld dan allemaal kleine percelen. Deze tiendblokken werden vaak afgezet met hardstenen palen, de tiendpalen.

De percelen en blokken ontvingen in de loop der tijden vaak de naam van de tiendhouder of van de buurt waar ze lagen. Zoals In Putten de Bijsterensche tiend, Roosenhoevertiend, Daatselertiend, het Hoogesteegerblok en het Soestroeterblok. Dit waren voornamelijk korentienden. Maar andere tienden, zoals krijtende tiend en de smalle tiend (op kleine gewassen), kwamen ook voor. Toen Anna van Gelder met haar man Claas Vijgh in 1531 op kasteel Schoonderbeek gingen wonen waren de horige boeren naast garfpacht (de derde garve) ook tienden verschuldigd zoals de "roode tiend" (tiend op nieuw ontgonnen land) en de krijtende tiend van de hoenders en de ganzen. In 1837 was er een veiling van tienden in Putten, waarbij de tiendhouder de Algemene Nederlandsche Maatschappij ter begunstiging van de Volksvlijt was. Het waren allemaal korentienden en één krijtende tiend. De geveilde tiendblokken waren Aller- en Kaldergoor in Hell, de Schaapstiend in Hoef, het Blarinkshorsterblok in Hell, het blok Nordertiend op Volenbeek, het blok Nordertiend op Winkoop, het blok Bollegoed in Bijsteren, het Halvikhuizertiendblok in Halvikhuizen, het blok De Vijfde Gedachten in Putten, de Hoonhorster-tiend in Hell, de Renselertiend in Hell, de blokken Bakerstiend in Huinen en de Kloenetiend in Huinen, het blok Scorpje en Grevenpaal in Halvikhuizen en de Bijsterensche tiend in Bijsteren.

Verder nog diverse smalle- en krijtende tienden In Norden, Bijs-
teren, Halvikhuizen, Huinen en Hell. De pachters waren allemaal
boeren en ambachtslieden uit Putten. Zelfs dokter Pauli, huisarts
in Putten, pachtte een tiendblok. Het innen van de tienden gaf
altijd aanleiding tot twist, meningsverschillen en zelfs processen
tussen de tiendheffers en de tiendplichtigen.

*Maar tot opluchting van de tiendplichtigen kwam er in 1909 een
eind aan 1300 jaar tiendrecht.*

+++